

Művelem kertjeimet

Október 10. csütörtök

Ma volt talán a legmelegebb nap idén, minden programot félretettem, hogy csak az őszi kertészkedés sáros-gilisztás oltárán áldozhassak. A körtefa tavasszal gombás lett, akkor még nem lakott itt senki, hogy időben megfékezze a fertőzést. Szegény egyetlenegy körtét termett egész nyáron. Talán majd jövőre – biztatom, megsimogatom a kérgét. Most kezdi el hullatni a leveleit, nem szabad betenni őket a komposztba, rücskös, barna kinövések éktelenkednek rajtuk. Vajon szenvedett tőlük? Összeseprem őket a fűről.

Két nagy tanulság: az őszi hagymások ültetése egyáltalán nem látványos. Ások, öntözök, legalább száz hagymát elrejték, földet rájuk – és pont olyan, mintha nem is csináltam volna semmit. Mondom a lányomnak, azt feleli: „De anya, tavasszal, mikor mind kibújnak, olyan lesz, mintha a semmiből jönnének! Hogy fogsz örülni akkor!” Sokszor fordult már elő valóban, hogy tavasszal megleptek a kis krókuszok, amikről el is felejtkeztem, hogy ősszel földbe dugdostam őket. Át is írom magamban a magvető példázatát: „A kertész kiment ültetni. Földbe ásta a hagymákat, és várt, de nem történt semmi. Hideg jött, fagy, eső és hó, és még mindig nem történt semmi. A kertész türelmetlenkedett, aztán dühöngött, végül elfeledkezett róluk. Aztán tavasz jött, és a kertész látta, hogy a semmiből zöld hajtások bukkannak elő, virágokat hoznak, és némelyikük titkon, mélyen a föld alatt sarjhagymákat nevel.” Aztán vonatkoztatom... ki tudja, mire. Bármire, ha az ember kellően súlyosan szenved vonatkoztatásos elmebajban. Vonatkoztatatom a tanításra, aminek három év után csak visszakeveredtem a bűvöletébe (és hetente négy órában vers- és prózamondást taníthatok). Vagy az országra, ahol élek. Mert még mindig itt és csak itt.

A másik tanulság: sosincs elég mulcs. Hiába fordultam háromszor is autóval, hogy elég sok zsákkal hozzak, nem jut mindenkinek. Betakarni, hogy ne legyen nyáron melege, télen ne fázzon, a gyom ne egye el előle a tápanyagot, a nedvesség tovább megmaradjon a földben. Mekkora kincs is a komposzt, a darált fakéreg! A mocsaras részre, ahová a szennyvíztisztító szivárog, talán hibiszkuszokat kéne ültetni, a fű nem marad meg. A ház tulajdonosának a vonalzóval rajzolt kert tetszik, rövidre nyírt pázsittal, nekem a vad, izgalmas, titokzatos és sokféle, ahol valami mindig virágzik, valami mindig terem. Így is sokat engedett: a szilvafa alá rögtönzött összevisszaságban az előző házból mentett virágoskertet, ami aztán tovább terjeszkedett innen-onnan mentett növényekkel, akik buzgó virágzással hálálják meg tehetségtelen, de lelkes próbálkozásomat – vagy mindent feladva elpusztulnak. A rézsűre telepített, csendesen lapító kecskerágók közé odaengedte pofátlanul magasra növí liliomaimat és nyári orgonáimat (aminek a virágain most is vaskos poszméhek hintáznak). Hány éve már mások földjében növesztem

őket! Hagytam termő fűgét, mézalmácska-sövényt egy helyen, a másikon virágokat. Talán idegen ország földjében is sikerülne. De a rózsáim nem éltek túl mind az átköltözést. Volt, amelyik azonnal elpusztult, a másik csak hónapokkal később. Van, amelyik él, csak nem hozott virágot. Reménykedem, hogy tavasszal kihajt. Vagy akkor pusztul el végképp. A növények nem szeretnek vándorolni.

Az öregebb fákra költőödút szeretnék, ha már nekem magamnak megadatott. Az én költőödúm nagy, befér egy csomó könyvem, az íróasztalom, néhány szobanövényem. Az a bizonyos „saját szoba”. Az övék egészen kicsi lenne, legalábbis a bejárata akkora, hogy épp csak beférjenek. Mégis ott nevelik majd a fiókáikat. Ha télen ide tudom szoktatni őket, talán tavasszal elfogadják, hogy nálunk építsenek fészket. Túl tágas a kicsi énekesmadaraknak a tér, nem tudnak kellően elrejtőzni. Bezzeg a rigók: leették az egyetlen tő szőlő egyetlen fürtjéről a termést, az összes áfonyát félig éretlenül. Jó lenne egy kert teli madarakkal, kóbor macskáktól védett magasságban. Ahol ők is jól érzik magukat, nemcsak mi.

Másnap (október 11-én) folytatódik az itthon maradásom.

A Klubrádióba hívnak. Miért ne hívhatnának akkor is, ha nem itt élnék? Előtte Telihay Péter rendező mesél szombathelyi *A fősvény* előadásáról. Hallgatom a stúdión kívülről. Gyürke Kata, a szerkesztő megemlíti, hogy Péter eladta a házat Telkiben, Olaszországban él, egy-egy próbafolyamatra hazautazik. Aztán sorolja, ki mindenki költözött más országba. Kis lakást vettek Triesztben. Kis házat Todiban. Lakást bérelnek Bécsben. Persze jobb, ha többen költöznek egy helyre barátok, ismerősök, mégse legyenek annyira egyedül.

Közben végigfuttatom én is a fejemben, nem mintha számon lehetne tartani a névsort, melyik ismerősöm mikor, hová és milyen irányban hagyta el az országot. És merre tehetném én magam. Miért ne? Írni lehet másutt is (aki képes rá), a rádióba is be lehet jelentkezni telefonon. Mi tart itt, ami másokat nem tartott? Mim van, ami nekik nincs, vagy mim nincs, ami nekik van? Nincs például többes identitásom, biztonságosnak ítélt nyelvtudásom, külföldi kapcsolatrendszerem, kalandvágyam. Van itt családom, vannak barátaim. Vannak kitaposott, biztonságos, mások számára talán ismeretlen ösvényeim. És valóban, mikor valaki azt kérdezte egyszer, mi bajom van nekem az országgal, mi rosszat tett nekem, akkor azzal szembesültem, hogy „nem magamért sírok én, testvérem van, millió.” Jóval kevésbé vagyok kiszolgáltatott, mint mások – egy darabig. Mondjuk egy balesetig, ami az állami egészségügy bugyraiba kényszerít. Mégis fullasztónak érzékelek egy olyan hírt, amely szerint 50 ezer forintra büntetik, aki egy 50 forintért visszaváltható palackot kivesz a kukából. Közben tudom, hogy ez a viszonylagos biztonság, szabadság, függetlenség mennyire végtelenül törékeny. Pont annyira, mint maga az életünk.

Edzőterem (az aztán mindenhol van), aztán séta a belvárosban (találnék valahol ennyire gyönyörű belvárost, mint Szentendrét?), megyek a lányomért

a komphoz, közös gofrizás a sulitársakkal és szüleikkel. Aztán zongoraórára viszem Violát gyerekkori bandatársnőmhöz, este pedig Szigetmonostorra megyünk az ottani playbackszínház előadására, ahol a lányom egyik tanára is játszik.

Több ilyen csoportot láttam már, őket még nem, a színházi forma is egyre inkább érdekel. Bár több száz hasonló társulat működik szerte a világban közel ötven éve, mégis kevesen ismerik, nekem is csak nézőként van tapasztalatom róla. Improvizációs színház (rémesen nehéz lehet), amelyben a színészek a nézők által elmesélt személyes történeteket, álmokat adnak elő. A játékmester kérdezi a nézőt, aki elhozta a történetét (egy előadáson akár nyolc-tíz történet is megelevenedhet a színpadon). Kérdéseivel megpróbál közelebb jutni a történethez kapcsolódó érzelmekhez is anélkül, hogy mély analízisbe bonyolódna. A néző/mesélő kiválaszt egy színészt, aki majd az ő szerepét játssza, ha akar, kioszthat több szerepet is, aztán hátradől, és figyeli az előadást. (Ez az énatadás a pszichodráma módszeréből lehet ismerős. Nem véletlenül: a playbackszínház egyik gyökere Moreno, a pszichodráma atyja által alapított rögtönzések színház, ami a múlt század elején Bécsben működött.) A játékot mindig – szintén rögtönzött – zenei kíséret támogatja, sokszor szöveg nélküli, néha csak egy-egy mondat hangzik el benne. A jelenetek néhány percesek csak, olykor a játékmester által meghatározott formában (kórus, folyékony szobor, paletta), máskor teljesen a színészekre bízva. Nem a történetet játsszák el, nem azt illusztrálják (minek is?), hanem a történethez kapcsolódó érzésekre próbálnak meg rezonálni. A játékmód erősen stilizált, ezzel ritualizálja a színpadi történéseket, és segít a történetmondónak a feldolgozásban. A jelenet végén a játékmester visszakérdez, mennyire látta igaznak a mesélő az előadást. Még nem vittem történetet, majd egy következő előadásra összeszedem a bátorságomat.

Máshogy interaktív, mint egy részvételi színház, ahol a közönség döntéseket hoz az előadás folytatására (és a saját életére) nézve, mégis meg tud érinteni akkor is, ha nem az én történetemet játsszák el, hanem valaki másét. Persze – hiszen improvizáció – az ilyen jelenet dupla vagy semmi. Lehet bőr alá hatolóan igaz, jó ritmusú, pontos, katartikus, erősebb, mint bármilyen megrendezett előadás. De ha nem figyelnek egymásra eléggé, ha pontatlan a ritmus, ha nincs meg a közös zárlat, és újabbnál újabb kadenciák laposítják el a katartikus csúcspontot, akkor kínosan szétesik. Mégis izgalmasabb és mélyebb magánál a történetnél, ami végül a színpadra kerül. És néha úgy érzem, izgalmasabb és mélyebb minden más színházi formánál. Láttam már szülinapi és halottról emlékező playbackszínházat (vajon mikortól kell plébeknek, esetleg plébeknek írni?), az utóbbi egyszerre volt felemelő és megrázó; és amikor az óvodás gyerekem a buszon hagyta a plüssét, pont egy előadásra tartottak, ahol rögtön elmesélhette, és azonnal fel is dolgozhatta a gyászát egy jelenet segítségével. (Pedig minden kisgyerekes család tudja, mekkora katasztrófa egy elveszett nyunyóka!)

Kevesen ismerik, néha azt hiszem, több a színésze, mint a nézője (ahogy a költő is több, mint a versolvasó?), talán azért is, mert nem működne óriási kőszínházi terekben, nagy közönség előtt. Elveszítené az intimitást, a bevo-

nódást. Így leginkább négy-öt játszó, egy-két zenész és maximum negyvenfős publikum előtt tudom elképzelni. Közösségépítő és terápiás. Manapság éppen erre van a leginkább szükségünk.

Most minden történet monostori (mono-story). Szigetmonostor zárt közösség, meglepően erősnek és összetartónak (belterjesnek?) tűnik (ettől én magam természetesen kívülállónak). És arról árulkodik: mind így bírjuk ki. Apró, zárt, erős közösségekben. Kikapcsolva a híreket, és csak azt venni tudomásul, ami ezekbe a zárt közösségekbe is beszivárog. És válasz érkezik magamnak: engem is ezek tartanak meg. A családom, a barátaim, ezek a pici, felüdítő pillanatai az ittlétnek. Nemcsak a földi létben, az országban élésnek. Egy könyvfesztivál, egy színházi előadás. Egy találkozás az írókörömmel. Egy beszélgetés írotársakkal. Egy óra a diákjaimmal vagy egy könyveimre kíváncsi gyereksoporttal. Egy óra a lovammal. Vagy az épp ötven lépésre kezdődő erdőben. Amúgy pedig a világ tetején lakom.

Hargitai Miklós

A teve meg a tű foka

80

A templom, ahová rövid itthonléteink alkalmával járok, közel van a tűzhöz. Már mint földrajzilag, ha „tűznek” azt a budapesti városnegyednek nevezzük, ahol a jelenlegi hatalom legtöbb családja él. Mert amúgy mindenféle tűztől távol van: a teteje – ahogyan arról korábban megemlékeztem – épp beomlik, a belső falai penészednek, a külseje hámlik, télen hideg, nyáron meleg. Mintha nem is a legkeresztényibb uralkodó (saját szavai szerint „Európa keresztény DNS-e”; ami azért, valljuk be, sokkal jobban hangzik, mint ahogyan ugyanezt Simicska Lajos a maga keresetlen stílusában megfogalmazta) regnálásának 15. évében lennének egy olyan korszak után, amikor nemhogy az egyházakra, de még a keresztény hit szempontjából hozzájuk képest nyilvánvalóan érték és értelem nélküli futballklubokra is szakadatlan pénzeső hullott, hanem mondjuk Észak-Albániában Enver Hodzsa uralma alatt. A fene érti: az Orbán-kormány irracionális kegye és a magyar adófizetők nem egészen spontán nagylelkűsége folytán nem csak a határon túli magyar területek, de lassan már Afrika templomai is jobb állapotban vannak, mint ez itt, alig néhány kőhajításnyira a NER epicentrumától, a Cinege utcától. Rendben, vannak érthetlenebb dolgok is a rendszerben – ha engem kérdeznek, ott van például az a több százezernyi honfitársunk, aki 2010-ben a két választási forduló között döntötte el, hogy a Fideszre voksol, és megszavazza nekik a kétharmadot; a mából visszanézve ez volt a 21. századi Magyarország legnagyobb mellényülése, pedig elég sűrű a mezőny –, de azért valaki ezt is megmagyarázhatná.

Persze én is tudom, a templom csak a keret, a díszlet, a lényeg a tanítás. Három bibliai idézet tartozik (számomra) nagyon szorosan a rogyadozó épülethez. Az egyiket (János 1:11) egy helyettesítő paptól hallottam pár hete.